

25-Yanvar, 2026-yil

RAQAMLI IQTISODIYOT VA ZAMONAVIY RIVOJLANISH TENDENSIYALARI

Nurmuxamedova Dilfuza Irkenovna

*Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot
texnologiyalari universiteti, AKT sohasida iqtisodiyot va menejment
fakulteti dekan muovini*

Annotatsiya. *Mazkur ishda raqamli iqtisodiyotning mazmun-mohiyati, asosiy tarkibiy qismlari, afzalliklari hamda iqtisodiy va ijtimoiy sohalarga ta'siri tahlil qilinadi. Shuningdek, raqamli texnologiyalarni joriy etishning davlat boshqaruvi, biznes va ta'lim tizimidagi ahamiyati yoritilib, zamonaviy rivojlanish yo'nalishlari ko'rsatib beriladi.*

Kalit so'zlar: *raqamli iqtisodiyot, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, elektron raqamli iqtisodiyot, raqamlashtirish, innovatsiya.*

Ilmiy adabiyotlarda raqamli iqtisodiyot axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida iqtisodiy faoliyatni amalga oshirish tizimi sifatida talqin qilinadi. Raqamli iqtisodiyot – bu ishlab chiqarish, taqsimlash, almashish va iste'mol jarayonlari internet tarmoqlari, raqamli platformalar va zamonaviy texnologiyalar orqali amalga oshiriladigan iqtisodiy munosabatlar majmuasidir.

Ushbu iqtisodiyot turida asosiy resurs sifatida ma'lumotlar, axborot va bilimlar maydonga chiqadi. Natijada an'anaviy iqtisodiyotdan farqli ravishda tezkorlik, shaffoflik va samaradorlik ta'minlanadi.

Global iqtisodiy rivojlanishning hozirgi bosqichi raqamli texnologiyalarni jamoat hayotining barcha sohalariga faol joriy etish bilan tavsiflanadi. Raqamlashtirish jarayonlari iqtisodiy munosabatlarga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda, ishlab chiqarish, boshqarish va iste'molning an'anaviy modellarini o'zgartirmoqda.

Bunday sharoitda raqamli iqtisodiyotning shakllanishi va rivojlanishi davlat ijtimoiy-iqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylanib bormoqda.

Raqamli iqtisodiyotning mohiyati, uning asosiy tarkibiy qismlari va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga ta'siri atroflicha o'rganiladi. Unda raqamlashtirishning asosiy tendentsiyalari, davlatning roli va raqamli iqtisodiy modelga o'tishda inson kapitali tahlil qilinadi. Milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirishda raqamli texnologiyalarning ahamiyati asoslanadi.

Raqamli iqtisodiyot - bu raqamli ma'lumotlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va tarmoq platformalaridan foydalanishga asoslangan iqtisodiy munosabatlar tizimidir. An'anaviy iqtisodiyotdan farqli o'laroq, raqamli iqtisodiyotning asosiy resursi ma'lumotlar, ishlab chiqarishning asosiy omili esa bilim va innovatsiyadir.

Raqamli iqtisodiyotning asosiy elementlari katta ma'lumotlar, sun'iy intellekt, bulutli texnologiyalar, narsalar interneti, elektron tijorat va raqamli platformalarni o'z ichiga oladi.

Ulardan foydalanish jarayonlarni avtomatlashtirish, iqtisodiy faoliyatning shaffofligini oshirish va boshqaruv qarorlarini qabul qilishni tezlashtirish imkonini beradi.

Raqamli iqtisodiyot nafaqat ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi, balki xizmatlar ko‘rsatish, boshqaruv, ta’lim va ijtimoiy sohalarda ham yangi imkoniyatlarni yaratadi.

Raqamli iqtisodiyot bir nechta muhim yo‘nalishlardan tashkil topadi:

Birinchidan, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari – internet, mobil aloqa, dasturiy ta’minot, bulutli xizmatlar iqtisodiy jarayonlarning texnik asosini yaratadi.

Ikkinchidan, elektron tijorat – tovar va xizmatlarning onlayn savdosi, elektron to‘lov tizimlari va marketpleyslar savdo jarayonlarini soddalashtiradi.

Uchinchidan, elektron hukumat – davlat xizmatlarini raqamlashtirish, elektron hujjat aylanishi va interaktiv xizmatlar aholi va davlat o‘rtasidagi munosabatlarni samarali tashkil etadi.

To‘rtinchidan, sun‘iy intellekt va Big Data texnologiyalari – ma’lumotlarni tahlil qilish, prognozlash va boshqaruv qarorlarini qabul qilish jarayonini takomillashtiradi.

Beshinchidan, platforma iqtisodiyoti – onlayn xizmat ko‘rsatish tizimlari (transport, savdo, ta’lim platformalari) yangi biznes modellarni shakllantiradi.

Hozirgi globallashuv va texnologik taraqqiyot sharoitida dunyo iqtisodiyotida tub o‘zgarishlar yuz bermoqda. Internet, mobil aloqa, sun‘iy intellekt, katta hajmdagi ma’lumotlarni qayta ishlash (Big Data) va bulutli texnologiyalarning keng qo‘llanilishi natijasida iqtisodiy jarayonlar tobora raqamli shaklga o‘tmoqda. Bunday sharoitda “raqamli iqtisodiyot” tushunchasi zamonaviy iqtisodiy rivojlanishning muhim omiliga aylanib bormoqda.

Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi mehnat unumdorligini oshirishga, tranzaksiya xarajatlarini kamaytirishga va resurslar samaradorligini oshirishga yordam beradi. Raqamli texnologiyalar yangi biznes modellarining paydo bo‘lishi, tadbirkorlik faoliyatini kengaytirish va iqtisodiyotning innovatsion sektorini rivojlantirish uchun sharoit yaratadi.

Shu bilan birga, raqamlashtirish mehnat bozoriga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi, bandlik tuzilmasini o‘zgartiradi va raqamli kompetentsiyalarga ega mutaxassislariga talabni oshiradi. Shu munosabat bilan aholi orasida raqamli ko‘nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan ta’lim va umrbod o‘qitishning roli ortib bormoqda.

Raqamlashtirish jarayoni iqtisodiyotning barcha subyektlari uchun qator ijobiy natijalarni beradi.

Korxonalar uchun ishlab chiqarish xarajatlari kamayadi, mehnat unumdorligi oshadi hamda yangi bozor segmentlariga chiqish imkoniyati kengayadi.

Aholi uchun xizmatlarning tezkorligi va qulayligi ta’minlanadi, masofadan turib ishlash va o‘qish imkoniyatlari yaratiladi.

Davlat boshqaruvida esa shaffoflik kuchayadi, byurokratik to‘siqlar qisqaradi hamda korrupsion holatlar kamayadi.

Shu bois raqamli iqtisodiyot mamlakatning raqobatbardoshligini oshirishda muhim omil hisoblanadi.

Raqamli iqtisodiyot ta’lim tizimiga ham katta o‘zgarishlar kiritmoqda. Raqamli iqtisodiyot sharoitida ta’lim tizimining roli yanada ortib bormoqda. Masofaviy ta’lim, onlayn platformalar, elektron kutubxonalar va raqamli o‘quv resurslari bilim olish jarayonini yangi bosqichga olib chiqmoqda.

Oliy ta’lim muassasalarida raqamli ko‘nikmalarga ega mutaxassislarni tayyorlash mehnat bozorida raqobatbardosh kadrlarni shakllantirishga xizmat qiladi. Shu sababli ta’limni raqamlashtirish zamonaviy taraqqiyotning ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Davlat raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish uchun sharoit yaratishda muhim rol o‘ynaydi. Bu sohadagi davlat siyosatining asosiy yo‘nalishlari raqamli infratuzilmani rivojlantirish, me’yoriy-huquqiy bazani takomillashtirish, innovatsiyalarni qo‘llab-quvvatlash va kiberxavfsizlikni ta’minlashdir.

Samarali davlat tomonidan tartibga solish raqamli tengsizlikni kamaytirishga, raqamli xizmatlardan foydalanish imkoniyatini kengaytirishga va milliy iqtisodiyotning global raqobatbardoshligini oshirishga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, raqamli iqtisodiyot zamonaviy jamiyatning ajralmas qismiga aylanib ulgurdi. U iqtisodiy samaradorlikni oshirish, xizmatlar sifatini yaxshilash va boshqaruv jarayonlarini takomillashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kelgusida mamlakatlar raqamli infratuzilmani rivojlantirish, innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish hamda aholining raqamli savodxonligini oshirish orqali barqaror iqtisodiy o‘sishga erishishlari mumkin.

Shunday qilib, raqamli iqtisodiyot zamonaviy ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning hal qiluvchi omilidir. Uning rivojlanishi texnologiyalar, inson kapitali va institutsional muhitni rivojlantirishni o‘z ichiga olgan kompleks yondashuvni talab qiladi. Iqtisodiyotni muvaffaqiyatli raqamlashtirish barqaror rivojlanishga, hayot sifatini yaxshilashga va davlatning global iqtisodiyotdagi mavqegini mustahkamlashga hissa qo‘shadi.

Shu bilan birga, raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi ayrim muammolarni ham yuzaga keltirmoqda. Jumladan, kiberxavfsizlik tahdidlari, shaxsiy ma’lumotlarning himoyasi, raqamli savodxonlikning pastligi va internet infratuzilmasining yetarli emasligi asosiy to‘siqlar sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Bundan tashqari, avtomatlashtirish natijasida ayrim an’anaviy ish o‘rinlarining qisqarishi ijtimoiy muammolarni ham keltirib chiqarishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Davronov M. Jabboraliyev R., Shadmanov E. Raqamli iqtisodiyot haqida umumiy tushuncha. “Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali, Vol. 2 No. 8 (2024), 2024-yil 7-dekabr.

2. Azizova M. O‘zbekistonda raqamli iqtisodiyotini rivojlanishi va uning asosiy yo‘nalishlari. “Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali, Vol. 1 No. 11-12 (2023), 2023-yil 5-dekabr.

25-Yanvar, 2026-yil

3. Gofurov D. Raqamli iqtisodiyot sharoitida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanish istiqbollari. “Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil”, 2025 yil
4. Pardayev J. Raqamli iqtisodiyot: O‘zbekistonda IT platformalari, yangi texnologiyalar va biznes modellarari orqali rivojlantirish yo‘llari. “Educational Research in Universal Sciences”, 2025 yil